

cepuia

FORT / DA

Публикацията е реализирана с финансовата подкрепа на Национален фонд „Култура“ в рамките на проект по програма „Едногодишен грант“ – 2022 г.

зигмунд

ројд

КК

техниката на
психо
анализата

превод: Елица Цигорина

Sigmund Freud
The Psychoanalytic Technique
A collection

Edited by © Antoaneta Koleva, Elitsa Tsigoriyna, 2023

All rights are reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior permission of the copyright owner.

Зигмунд Фройд
Техниката на психоанализата
(сборник текстове)

© Антоанета Колева, Елица Цигорийна, съставителство, 2023

© Елица Цигорийна, превод и бележки, 2023

© д-р Давид Иерохам, послеслов, 2023

© Ирина Джонкова, корица, 2023

© Издателска къща **КС** – Критика и Хуманизъм, 2023

ISBN 978 954 587 251 8

© Българско общество по психоанализа и групова анализа, 2023

ISBN 978 619 91118 6 4

Всички права запазени. **Забранено е възпроизвеждането на части от или на цялата публикация по какъвто и да било начин** без изричното писмено съгласие на носителите на всички видове права върху изданието.

Съдържание

Терапия на психичното (терапия на душата)	7
Психоаналитичният метод на Фройд	45
Върху психотерапията	55
Бъдещите възможности на психоаналитичната терапия	75
Дивашката психоанализа	91
Как да си служим с тълкуването на съновиденията в психоанализата?	101
За динамиката на преноса	111
Съвети към лекуващия с психоанализа	125
Въвеждане в лечението	141

„Вече съм го разказвал“: за грешките в припомнянето в психоанализата	173
Припомняне, повторение, преработка	183
Бележки върху преносната любов	197
Пътищата на психоаналитичната терапия	215
Относно предисторията на аналитичната техника	229
Забележки към теорията и практиката на тълкуване на съновиденията	235
Конструкциите в анализа	255
Давид Иерохам „Съзнаването“ на Зигмунд Фройд, или за психоаналитичната техника	275

Терапия на психичното (терапия на душата)¹

[Бележка на преводача

Фройд пише „Терапия на психичното (терапия на душата)“ за енциклопедия *Здравето: опазване, нарушения и възстановяване* – популярен домашен наричник по здравни въпроси под редакцията на проф. д-р Роби Косман и д-р Юлиус Вайс. В статията си Фройд защитава медицинските ефекти на немедицинските (душевни) терапии, сред които отличава хипнотичната терапия. Така текстът се очертава като въведение в техниката на сугестията и нейното място и приложимост в практиката на лекаря. Години наред статията на Фройд се датира 1905 г. Издатели, редактори и съставители не успяват да си обяснят защо през 1905 г., когато Фройд официално е заявил отказа си от хипнозата и практикува „новата техника на психоанализата“, все пак би му хрумнало да пише и публикува статия в защита на хипнотичната техника.

Няма свидетелства психоаналитичните общности да познават статията преди 1937 г., откогато датира първата ѝ препечатка в психоаналитичен журнал – *Вестник за психоаналитична педагогика*, бр. 11, под редакцията на аналитици като Вилхелм Хофер, Анна Фройд и

¹ „Psychische Behandlung (Seelenbehandlung)“; преводът е по изданието му в: *Zeitschrift für psychoanalytische Pädagogik*, 1937, 11, 133-147. Вж. в края на бележката на преводача данни за хронологично по-късно написана от Фройд добавка, която също публикуваме тук; бел. пр.

др. Във въвеждаща бележка на редакторите четем, че Фройд пише статията за енциклопедия *Здравето* и че статията не може да бъде открита в съществуващите към момента томове със *Събрани съчинения на Зигмунд Фройд*. Тъй като енциклопедията е публикувана през 1905 г., редакторите заключават, че Фройд пише текста същата година. През 1942 г. Анна Фройд включва „Терапия на психичното (терапия на душата)“ в пети том на *Събраните съчинения* на немски. Джеймс Страчи превежда статията за седми том на англоезичните *Събрани съчинения*. Във всички издания от този период текстът е датиран 1905 г.

Сал Розенцвайг – докторант в Харвардския университет и председател на Департамента по психология в университета „Вашингтон“ в Сейнт Луис – пръв изследва загадъчното несъответствие между съдържанието на статията и годината на написването ѝ. От всички библиотечни архиви, които Розенцвайг проучва, единствено в архива на Национална библиотека по медицина в Бетесда, Мериленд, той открива статии, включващи препратки към две издания на енциклопедия *Здравето* – от 1890 г. и от 1905 г. Оттук Розенцвайг заключава, че Фройд пише статията за ранното издание от 1890 г., което обяснява и защо в текста си се застъпва за практикуването на хипноза. Розенцвайг уведомява Джеймс Страчи за откритието си. В следващото англоезично издание на *Събрани съчинения* Страчи мести статията в т. 1, редом с ранните текстове на Фройд върху хипнотизма и сугестията. В бележка към изданието Страчи уточнява, че текстът е писан през 1890 г. и че до този момент е бил грешно датиран 1905 г. Последващите немски издания на текста копират аргументите на Страчи относно датиранието на съчинението. Дълги години енигмата изглежда разрешена.

През 2005 г. Герхард Фихтнер – професор по история на медицината в университета в Тюбинген, станал известен

с редица историографски изследвания на творчеството на Фройд – подновява проучването. Според Фихтнер в заключенията относно датата на написване на текста продължават да зяят празноти: дори и Фройд да пише текста за първото издание на *Здравето* от 1890 г., това не обяснява странния факт, че в преработеното издание на *Здравето* от 1905 г. той се съгласява да препубликува текст в защита на хипнозата, който на този етап категорично противоречи на клиничните му възгледи и практика. Първоначално Фихтнер разполага единствено с копие на първото издание на енциклопедията. Никъде в европейските архиви той не открива копие на второто преработено издание. През есента на 2006 г. Фихтнер стига до Националната библиотека във Вашингтон, в чиито архиви най-сетне изнамира „липсващото копие“ и се сдобива с възможността да сравни двете публикации на Фройдовата статия. Резултатът от сравнението най-после внася яснота в противоречивата хронология на есето. Фройд пише две версии на текста. Ранната версия от 1890 г. е изцяло посветена на сугестията и хипнозата. Късната версия от 1905 г. е преработен вариант на ранната: Фройд запазва ранния си текст върху сугестията, от който премахва заключителните две изречения и ги замества с девет новонаписани пасажа, посветени на психоаналитичната техника. Така Фройд трансформира статията от въвеждащ текст върху хипнотичната техника в съпоставително въведение в техниките на сугестията и психоанализата. Преди откритието на Фихтнер няма свидетелства аналитичните кръгове да са познавали и публикували втората версия на Фройдовото есе. През 2007 г. Фихтнер пише статия за немскоезичното списание по история на психоанализата *Луцифер-Амор*, където подробно описва изследователските ходове, отвели го до новооткритите пасажи от втората версия на Фройдовия текст. В края на статията си Фихтнер публикува тези пасажи за пръв път. Бързо след това те биват

преведени на английски. В редица преводни издания на Фройд все още отсъства превод на новооткритите части върху техниката на психоанализата, затова и текстът повсеместно продължава да е познат само в ранния си, преаналитичен вариант.

Тук публикуваме ранната версия на текста от 1890 г., придружена от допълнението, което Фройд пише за втората версия от 1905 г. Неговият превод е направен по изданието: Fichtner, G., Von der „Psychischen Behandlung“ zur Psychoanalyse. Zur Fehldatierung eines frühen Freud-Textes und zu dessen bisher übersehener Erweiterung (mit Abdruck), *Luzifer-Amor: Zeitschrift zur Geschichte der Psychoanalyse*, 2007, 20, 122-14.]

Psyche е гръцка дума, която в превод на немски означава „душа“. Терапия на психичното следователно означава *терапия на душата*. Оттук под терапия на душата някои биха разбирали терапия на болестните проявления на душевния живот. Тя обаче не означава това. В значението ѝ влиза много повече: лечение, произтичащо от душата, лечение на душевни или телесни нарушения чрез средства, които преимуществено и непосредствено повлияват душевното у човека.

Това средство е преди всичко думата; думите са основният инструмент в терапията на душата. Лаикът ще е силно затруднен да схване как лекарите са способни да отстраняват нарушенията на тялото и душата с „прости“ думи и сигурно ще си помисли, че с това го заставяме да

вярва в магьосничества. Той впрочем не греши напълно: думите от ежедневната ни реч не са нищо друго, освен бледа форма на магия. И все пак, за да стигнем до обяснение за това как науката успява да възстанови – поне частично – някогашната магическа сила на думата, е необходимо да минем по заобиколен път.

Дори лечителите с медицинско образование се научават да оценяват стойността на душевната терапия не толкова отдавна. Това е лесно обяснимо, ако се замислим за процеса на развитие на медицината през последния половин век. След доста неплодоносните времена на зависимост от т.нар. „естествена философия“ медицината прави най-големия си напредък – и като наука, и като изкуство – под влияние на естествените науки: открива, че организмите са изградени от микроскопични единици (клетки), започва да разбира отделните жизнени процеси (функции) като физични и химични, започва да разграничава видимите и наблюдаеми изменения в телесните органи, които са следствия от разнообразни болестни процеси; от друга страна, започва да открива знаците, чрез които дълбоколежащи болестни процеси се проявяват в живата тъкан и нещо повече – открива голямо количество живи микроорганизми, които причиняват болести, и с помощта на всички тези новопридобити прозрения успява значително да понижи рисковете от тежки оперативни намеси. Всички тези постижения и открития се отнасят до телесността на човека, откъдето – по силата на лесно разбираемо, но и погрешно умозаключение – се стигна дотам, че лекарите с удоволствие предават на презираните от тях философи заниманията с душевното.

Няма съмнение, че съвременната медицина е разполагала с достатъчно основания да обследва безспорно наличната взаимосвързаност на телесното с душевното; тя никога не е пропускала да ни изложи душевното като детерминирано и зависимо от телесното. Изтъква, че умственият капацитет се обуславя от наличие на нормално развит и достатъчно подхранван мозък и че всяко заболяване на този орган причинява нарушение, че въвеждането на токсични субстанции в кръвта е достатъчно, за да се произведат състояния на умствена болест или – що се отнася до по-дребни неща – че съновиденията се изменят според дразненията, които се причиняват на спящия с цел научен експеримент.

Отношението между телесното и душевното (при животни и хора) е реципрочно, макар и другата страна на това отношение – влиянието на душевното върху тялото – да не среща особена почит в очите на лекарите. Те изглежда се боят да припишат на душевния живот известна самостоятелност, сякаш с това биха напуснали полето на научността.

През последното десетилетие и половина едностранчивият уклон на медицината към телесното постепенно претърпява промяна, която произтича от практиката на лекарите. Има голям брой по-леко и по-тежко болни пациенти, чиито нарушения поставят огромни предизвикателства пред уменията на лекарите; при тези болни – нито докато са живи, нито след смъртта им – могат да се открият видими и очевидни знаци за болестни процеси, и то въпреки целия прогрес в изследователските методи на научната медицина. Част от тези

болни поразяват с богатството и разнообразието на болестните си картини: неспособни са на умствен труд вследствие главоболие или засечки във вниманието, при четене ги заболяват очите, при ходене краката им се изморяват, започват да ги болят с тъпа болка или да изтръпват, храносмилането им се нарушава от болезнени усещания, рефлукси или коремни спазми, дефекацията е невъзможна без странична намеса, сънят им страда и т.н. Въпросните пациенти могат да страдат от всички тези неща едновременно или последователно, както и да страдат само от част от тях – но какъвто и да е случаят, очевидно става дума за една и съща болест. Знаците на болестта най-често са с променлива природа, сменят се и се заместват едни други – същият болен, който допреди е бил неработоспособен заради главоболие, но е имал съвсем добро храносмилане, на следващия ден се е освободил от главоболието, но от този момент нататък повечето храни започват да не му понасят. Страданията също така могат да го напуснат изведнъж в случаи, в които някаква промяна се намесва в жизнените му условия: докато е на екскурзия, се чувства съвсем добре и може да се наслаждава на всякакви храни без зловредни последствия, но веднъж прибрал се вкъщи, отново му се налага да се ограничава от кисело мляко например. При някои от тези болни нарушението – болка или наподобяваща парализа слабост – може ненадейно да сменя телесната половина, в която е разположено, т.е. да прескача от дясната в съответстващата ѝ лява област на тялото. При всички тези пациенти наблюдаваме, че болестните знаци безспорно се влияят от възбуди, душевни вълне-

ния и грижи; тези знаци също така могат да изчезват, да се заменят с пълно здраве и дори да са били налични дълго време – да не оставят следи след себе си.

Лекарските проучвания най-накрая установяват, че към тези хора не бива да подхождаме като към болни от корем, очи и пр., нито трябва да ги лекуваме като такива; при тях би трябвало да става дума за заболяване на нервната система като цяло. И все пак на този етап изследванията на мозъка и нервите на тези болни не позволяват да се установят каквито и да били явни изменения; определени характеристики на болестната картина дори не ни позволяват да очакваме, че по-прецизни методи на изследване биха били в състояние да докажат наличие на такъв тип изменения, способни да обяснят болестта. Описваните състояния наричаме „нервност“ (неврастения, хистерия) и ги обозначаваме като „функционални“ нарушения на нервната система. Между другото, обстойните изследвания на мозъка (след настъпила смърт) остават безрезултатни също и при болни, страдащи от продължителни нервни болести, както и при такива, при които са налични единствено душевни знаци за болест (т.нар. „натрапливи идеи“, „налудни идеи“, „лудости“).

Ето как лекарите се оказаха пред задачата да изследват природата и произхода на болестните проявления при болни от нервни или невротични смущения. Оттук започна да се установява, че поне при една част от тези пациенти болестните симптоми се дължат на *някаква промяна в начина, по който душевният им живот влияе върху тялото им*, и че най-непосредствената причина за техните нарушения следва да се търси в душевното. Кои са

още по-далечните причини за всички относими до душата нарушения, които в нашия случай оказват разстройващи ефекти върху тялото, е отделен въпрос, който основателно можем да не вземем под внимание тук. В описаното дотук медицината намери изходна точка, позволяваща ѝ да пренасочи голяма част от вниманието си върху negliжиранията до този момент страна от реципрочната връзка между тяло и душа.

Едва след като сме изучили болното, можем да се научим да разбираме нормалното. Отдавна се е знаело много за влиянията на психичното върху тялото; едва сега обаче тези влияния могат да се осветят по правилния начин. Редовният, всекидневен и наблюдаем при всеки човек пример за въздействие на душата върху тялото се съдържа в т.нар. „изрази на душевно безпокойство“. Почти всички душевни състояния на човека се проявяват в напрежение или отпуснатост на лицевата мускулатура, в позицията на очите, в кръвоснабдяването на кожата, в гласовия апарат, в позицията на крайниците (преди всичко ръцете). Тези придружаващи телесни изменения не носят никаква полза на човека, който ги проявява, тъкмо обратното – те препречват намеренията му, особено ако желае да запази душевните си процеси в тайна от другите, за които телесните проявления се превръщат в благонадеждни знаци, чрез които могат да правят заключения относно душевните процеси на човека, знаци, на които хората често пъти се доверяват повече, отколкото на преднамерените словесни изявления, които ги съпровождат. Ако докато е в състояние на определена психична активност, човек бъде подложен на по-прецизно изследване, тогава